

O'ZBEK TILI DARSLARIDA BUYUK AJDODLAR MEROSIDAN
FOYDALANISH

Xalikova Zilola Sayfullayevna

*Samarqand shahar**33- umumiy o'rta ta'lim maktabi o'zbek tili fani o'qituvchisi*

Annotatsiya. *Maqolada o'zbek tili darslarini o'qitishda buyuk ajdodlar merosidan foydalanish ahamiyati haqida ma'lumotlar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *irodali inson, pedagog, o'quvchi, uslub, savodxonlik, interaktiv.*

O'zbekistonda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy-marifiy o'zgarishlar mazmunida tarixiy, milliy, ma'naviy qadriyatlarni o'rganishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Beruniy, Kaykovus singari Sharq mutafakkirlari e'tirof etgan inson ma'naviy kamolotining zaruriy shartlaridan biri mustaqil va mantiqiy tafakkurdir. Bu jarayonda o'quvchi mukammal faollik, ijodkorlik, tashabbuskorlik ko'rsatadi. Madaniy merosimizga o'zlarining beqiyos hissalarini qo'shgan allomalarimiz Beruniy, Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Mahmud Qoshg'ariy, Yusuf Xos Hojib va boshqalar ijodini o'rganish kelajak avlod uchun katta ma'rifiy-tarbiyaviy ahamiyatga egadir. Ularning har biri jahon sivilizatsiyasining rivojiga tegishli hissasini qo'shib kelgan. Bu silsilada Yusuf Xos Hojibning nomini ham faxr va iftixor bilan tilga olish mumkin. Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" hamda Mahmud Qoshg'ariyning "Devoni lug'otit-turk" asarlari ma'naviyat durdonalaridan biridir. Shu o'rinda "qomusiy" so'zini qo'llaganimiz tasodifiy emas. Har bir yaratilgan asar o'quvchini, kitobxonni bir yo'nalishda tarbiyalaydi. Bu asar didaktik yo'nalishga ega bo'lib, unda davlatni idora qilish usullari, oddiy xalqdan tortib oliy darajadagi mansab egalari elixxonlargacha olim, shoir, dehqon, chorvador, kosib singari ko'plab tabaqa, toifa, ijtimoiy guruhlarning fe'l-atvori qanday bo'lishi lozimligi, davlat qurilishi, turli ijtimoiy tabaqalarning jamiyatdagi o'rnini va ahamiyati, umuman, siyosiy-ijtimoiy, moddiy-ma'naviy, axloqiy-tarbiyaviy masalalar o'sha davr talabi nuqtayi nazaridan yo'l-yo'riqlar badiiyat qonunlari asosida tavsiflangan.

Yusuf Xos Hojib o'z zamonasining donishmandi, mutafakkiri, ilg'or fikrli faylasufi edi. U o'z asarida ilm-fan, bilim va zakovatga alohida e'tibor bilan yondashadi:

Biligsiz kishi bir yemishsiz yig'ach,

Emishsiz yig'achig neku qilsu ach.

(Bilimsiz kishi bir mevasiz yog'ochdir,

Mevasiz yog'ochni och kishi nima qilsin).

Bu ifodalarning ixcham, lo'nda, samimiyat bilan yo'g'rilganligi e'tiborni tortadi. Ifodaning ravonligi, tilga olinayotgan hodisaning tabiiyligi, bevosita kundalik turmush bilan zich bog'lanib ketganligi ham uning ta'sir kuchini oshiradi. So'z zahirasi boy o'quvchining fikrlash doirasi keng, ma'naviyati yuksak, o'qish-o'rganishga ishtiyoqi baland bo'lishi tabiiydir. Adabiyot darslari orqali o'quvchilarda savodxonlik sifatlari shakllantiriladi, kitobga bo'lgan muhabbat tuyg'usi uyg'onadi, ularning atrof-muhit

haqidagi bilimlari kengaytiriladi, nutq va tafakkuri oshadi. So'z boyligi o'quvchilarga barcha fanlardan beriladigan bilimlarni tez va puxta o'zlashtirib olish hamda ta'lim dasturlarida ko'zda tutilgan ko'nikma-malakalarni o'zlashtirishga zamin yaratadi. O'quvchilarning o'qish malakalarini takomillashtirish, savodxonligini oshirish, nutqini o'stirish talabi zaminida, nutq madaniyati turadi. Farzandlarning ma'naviy kamolotida qadimdan nutq madaniyati va odobiga alohida ahamiyat berib kelingan. Shunday ekan, o'quvchilar nutqini o'stirishga yo'naltirilgan amaliy vazifalar hal etilishi lozim. Shu o'rinda 7 sinf o'zbek tili kitobini XXI bo'limi orqali birinchi bo'lib yozuvchi Muhammad Alining "Amir Temur" bobomiz haqida ibratli matn berilgan bo'lib, undan so'ng Amir Temur o'g'itlari o'quvchilarga aniq va tushunarli holda bayon etilgan. Bo'limdagi mavzularni o'tishda quyidagicha usullarni qo'llashimiz mumkin. O'quvchilar buyuk mutafakkirlar: Alisher Navoiy, Husayn Boyqaro, Abu Ali ibn Sino, Mirzo Ulug'bek, Bobur Mirzo va Amir Temur nomlarini esda saqlab qolishlari lozim.

Agar o'quvchilarni boshlang'ich sinfdan boshlab ma'naviy dunyoqarashini shakllantirar ekanmiz, birinchi navbatda ularning qiziqishlarini, bilish darajasini hisobga olishimiz kerak. Ma'lumki boshlang'ich sinf o'quvchilarining yoshi 7-11 yoshni tashkil etsa, ularning o'yin faoliyatiga bo'lgan qiziqishi 75-80 foizni tashkil etadi. Shu o'rinda o'quvchilar ma'naviy dunyoqarashini o'stirish va barkamol inson qilib voyaga yetkazishda quyidagi gapga ahamiyat qaratish lozim:

- o'quvchilar ma'naviy dunyoqarashini o'stirishda mavzularni, ma'naviy tushunchalarni bir-biri bilan chambarchas bog'liq tarzda o'rgatib borish.

- ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishda o'qish darslarida berilgan o'tmish mutafakkirlarining asarlariga oid mavzulardan keng foydalanish va o'quvchiga tushunarli qilib yetkazib berish.

- o'quvchilarning mavzularni o'zlashtirishlariga, mustaqil fikrlashlariga erishish choralarini topish;

- har bir darsga ijodiy yondashish;

- darsda turli usullardan, interaktiv metodlardan, ilg'or pedagogik texnologiyalardan, o'rinli va maqsadgammuvofiq foydalanish;

- turli didaktik o'yinlar bilan o'quvchilarni mavzuni o'rganish va o'zlashtirishga qiziqtirish;

- metodik yangiliklardan va pedagogik tajribalardan har doim boxabar bo'lib, ularni ta'lim jarayoniga tatbiq etish;

Xulosa qilib shuni aytish mumkunki, boshlang'ich sinflarda maktab ta'limining yetakchi predmetlaridan bo'lgan o'qish darslari orqali olingan bilimlar poydevori quriladi. O'quvchilar ma'naviy dunyoqarashini o'stirishda eng munosib, eng qulay metod va usullardan, ilg'or pedagogik texnologiyalardan o'z o'rnida va maqsadga muvofiq foydalanish, o'qish-o'qitish ishlarida samarali natijalar beradi. Pedagog va o'quvchilarning birgalikdagi ijodiy faoliyati mavzularning o'zlashtirilishini osonlashtiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sariyev Sh. Ma'naviyat ko'zgusi. O'quvchilarning milliy ma'naviyatini shakllantirishda boshlang'ichta'limning o'rni. - T.: "TDPU", 2009. - 250 b.
2. Jo'rayev N. Milliy istiqlol g'oyasi va tarixni anglash.//Jamiyat va boshqaruv,2003, №2.
3. B. Tilda imkoniyat va voqelik mushtarakligi.-“Ma’rifat” gazetasi,15.05.2013